

Herziene
editie
2025

1

Factsheet Agroforestry

Bomen planten op landbouwgrond, wat mag ik?

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

CO
LAND

Louis Bolk
Instituut

Over deze factsheet

Agroforestry staat volop in de belangstelling. Ben jij agrarisch ondernemer en wil je bomen planten op jouw bedrijf? Niet één boom, maar een hele rij, of vele rijen in combinatie met akkerbouw of grasland?

Eén van de grootste obstakels die je tegen kan houden om bomen te planten is voor veel ondernemers de onduidelijkheid rondom de wet- en regelgeving. Agroforestry valt onder meerdere wetten en regels. Elk van die wetten hebben hun eigen definities en uitwerkingen. In deze factsheet bekijken we die wetten en regels daarom apart van elkaar.

In deze factsheet geven we meer uitleg over de wet- en regelgeving waarmee je te maken kunt krijgen als je bomen of houtige gewassen wilt aanplanten. Niet alle wetten en regels zijn overal van toepassing.

Tip:

Praat eens met een boer of tuinder die al ervaring heeft met agroforestry. Of vraag een voorgesprek aan bij jouw gemeente.

Elke wet kent eigen regels

Let op: elke wet is een eigen wereld met eigen regels. En die werelden staan los van elkaar. Als ondernemer moet jij die wetten en regels aan elkaar knopen voor jouw situatie. Het advies hierbij is: bedenk bij elke vraag goed voor welk aspect je welke wet moet raadplegen. Want elke wet regelt een deel van jouw totale plan. Dat is niet alleen bij agroforestry zo, maar geldt voor allerlei wetten en regels. Zo staan de regels voor schone auto's in een andere wet dan de regels rond 'snelverkeer heeft voorrang', maximale snelheid of autosubsidie. Net zoals er geen auto-wet is, is er ook geen agroforestry-wet. Voor regels rondom een onderwerp moet je dus verschillende wetten raadplegen.

Wat is agroforestry?

We spreken over agroforestry als houtige, gewassen zoals bomen en struiken bewust worden gemengd met grasland, akkerbouw of vollegrondsgroententeelt, op hetzelfde perceel landbouwgrond. Die houtige gewassen planten ondernemers voor meerdere doeleinden. Bijvoorbeeld voor de productie van fruit, noten of hout. Of voor het verbeteren van dierenwelzijn met schaduw of voederbomen voor vee in de buitenuitloop of in de wei. En voor een divers bedrijfssysteem met voldoende natuurlijke bestrijders van ziekten en plagen.

Agrarische ondernemers planten die bomen en struiken dus voor meerdere doeleinden. Daarom bestaan er ook veel verschillende agroforestry systemen. Met smalle of brede stroken van de bomen en struiken, losse bomen in de weide of langs de perceelsrand. Eigenlijk zijn de mogelijke combinaties oneindig!

Welke wetten en regels kunnen betrekking hebben op agroforestry?

De meeste regels voor bomen en struiken zijn opgenomen in de **Omgevingswet**, zoals omschreven in de provinciale omgevingsverordening en in de gemeentelijke omgevingsvisie. Die regels zijn vastgelegd in het **gemeentelijke omgevingsplan**. Het omgevingsplan is nieuw en vervangt het bestemmingsplan van jouw gemeente – met een overgangperiode tot 2029. De regels in het omgevingsrecht gaan over de bestemming van je perceel als landbouwgrond, maar ook over de activiteiten zoals bomen planten, kappen en vooral over de 'plek', waar mag je welke bomen planten? Het kan zijn dat je een melding moet doen of een vergunning moet aanvragen voordat je mag planten. Dat kan via het Omgevingsloket. Afhankelijk van het gebied waarin je werkt, kunnen er toetsen horen bij je aanvraag, zoals een habitattoets, een soorttoets of een archeologisch onderzoek. En je moet je houden aan de regels die gelden voor jouw omgeving. In een open landschap bijvoorbeeld, mag je geen bomen aanplanten of slechts onder heldere

voorwaarden. Voor sommige agroforestrysystemen zijn er regels in de Omgevingswet, Besluit Activiteiten Leefomgeving (BAL) artikel 11 die gaan over houtopstanden met een meldingsplicht voor bos, regels over herplanten en ontheffing van die herplantplicht. Die regels gaan vooral over bomen en struiken die niet-productief zijn. Dit wetsartikel beschermt de natuur en eigenlijk zegt die wet dat een bos een bos moet blijven.

Tot slot zijn er regels die voortkomen uit het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) zoals regels over de **Gecombineerde Opgave (gewascodes) en betalingsrechten of natuurvergoedingen**. De Gecombineerde Opgave en betalingsrechten komen uit het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) via RVO naar jou als agrarische ondernemer toe. De natuurvergoedingen komen uit het natuurbeleid en zijn via ANLb subsidies toe te kennen door de agrarische natuurverenigingen en collectieven. ANLb subsidies kan je alleen krijgen in aangewezen gebieden.

Jouw vraag over bomen	Welke wet
Waar mogen welk type bomen?	Omgevingswet
Kappen, rooien en herbeplanting?	Omgevingswet, Besluit Activiteiten Leefomgeving (BAL)
Snoeiverbod, broedseizoen	Omgevingswet
Houtproductie en natuurtoetsen	Omgevingswet
Gecombineerde opgave en gewascodes	Regeling landbouwteeling en gecombineerde opgave 2024 via RVO.nl
Bemesting	Mestwetgeving via RVO.nl
GLB: beloning voor bomen ANLb: beloning voor landschapselementen	EU-subsidie via RVO.nl Subsidie via ANV of collectieven
Pacht: wel of geen bomen?	Burgerlijk Wetboek
Bomen en fiscus	Belastingwet, Natuurschoonwet, niet in deze factsheet

Omgevingswet: Op welke plek mogen bomen en struiken?

De regels in de Omgevingswet gaan over de fysieke leefomgeving en combineren regels over de 'plek' met eisen van milieu en zorg voor de omgeving. Het Omgevingsplan is nieuw en vervangt per 1 januari 2024 het bestemmingsplan van jouw gemeente. Deze overgang van bestemmingsplan naar omgevingsplan duurt nog tot 2029. Provincies leggen hun visie op de omgeving vast in een omgevingsverordening, en jouw gemeente in een omgevingsvisie en een nieuw omgevingsplan.

Vooraf: in de nieuwe omgevingswet heet iets nieuws doen zoals bomen en struiken aanplanten een "omgevingsplanactiviteit", waarvoor je een "melding omgevingsplanactiviteit" moet doen of een "omgevingsplanvergunning" moet aanvragen. Het heet dus geen aanplantvergunning, kapvergunning of milieuvergunning meer. Je moet een digitale aanvraag indienen via www.omgevingsloket.nl. Je moet ook alles in één aanvraag indienen. Dus voor een nieuwe boomaanplant moet je de aanplant melden, en tegelijk een omgevingsvergunning voor activiteiten rondom milieu en een eventuele ontheffing herplantplicht aanvragen. Omdat jouw gemeente tot 2029 ook nog moet wennen aan de nieuwe Omgevingswet – en in sommige gevallen het bestemmingsplan nog moet aanpassen - kan je voorlopig nog wel de oude termen gebruiken.

Afhankelijk van het gebied waarin je werkt, kan er een extra toets worden gevraagd bij je melding of aanvraag voor vergunning, zoals een habitattoets of een soortentoets. De provincie heeft in de omgevingsverordening principes opgenomen die gelden voor jouw omgeving: bijvoorbeeld een open landschap voor weidevogels, een natuurgebied waar bepaalde soorten beschermd worden of cultureel erfgoed met een monumentaal landschap. In een open landschap mag je geen bomen aanplanten of slechts onder zeer strikte voorwaarden. In natuurlijke landschappen mag je vaak alleen kappen met kapvergunning en herplantplicht. In landschappen met belangrijk cultureel erfgoed of zelfs monumentale status moet je je vaak houden aan voorwaarden voor richting, soort en hoogte van aanplanten; die moeten het oorspronkelijke karakter ondersteunen. Aan deze voorwaarden moet je je houden. Deze voorwaarden zijn ook opgenomen in het omgevingsplan.

Vroeger in de bomenverordening, nu opgenomen in

het omgevingsplan, kan de gemeente extra regels hebben opgesteld over houtopstanden. In het omgevingsplan of aanvullend in de gemeentelijke Algemene Plaatselijke Verordening (APV) kunnen uitzonderingen voor bepaalde situaties en boomsoorten opgenomen zijn. De boomstamdikte (op een hoogte van 130 cm) voor wanneer meldings- en herplantingsplicht vereist is verschilt per gemeente en varieert tussen de 10 cm en 40 cm.

Moet je voor aanplant een melding doen of een vergunning aanvragen? Je kunt dat zelf checken op de vergunningencheck op www.omgevingswet.overheid.nl. Je kiest hier voor een 'activiteit', namelijk bomen of struiken aanplanten (kies uit 281 werkzaamheden!) Welke activiteiten horen nu bij agroforestry? Gebruik de zoekfunctie met het woord 'bomen'!

Vraag bij jouw gemeente een voorgesprek aan. Licht je plan toe en hoor of je niets hoeft te doen, of je een melding moet doen of een omgevingsvergunning moet aanvragen. Moet je een melding doen of een vergunning aanvragen? Vraag dan meteen voor welke 'activiteiten' onder het omgevingsplan.

Toets je idee aan het omgevingsplan

Check	Ga naar www.omgevingswet.overheid.nl en doe de vergunningcheck	
Optie 1. Er is duidelijk omschreven beleid		
1 a. niets	Er is duidelijk omschreven beleid en je mag bomen planten als "recht" want je bent een volwaardig agrarisch bedrijf. Soms: met nauwkeurige bepalingen of omschrijving (richting, dichtheid aanplant), waar je je dan wel aan moet houden.	▶ Je hoeft niets te doen.
1 b. met melding	Check of je een melding moet doen voor nieuwe aanplant van bomen en struiken.	▶ Doe een melding omgevingsplanactiviteit voor aanplant bomen.
1 c. met vergunning	Check of je een vergunning nodig hebt voor nieuwe aanplant van bomen en struiken.	▶ Check en doe een melding omgevingsplanvergunning of vraag een omgevingsplanvergunning aan
Optie 2. Er is duidelijk omschreven beleid met een extra procedure		
	Er is goed beleid en je plan valt onder de regels van een extra procedure. Maak een plan dat goed is voor gemeentelijk beleid en dat precies past in de spelregels van m ² en vereist onderzoek.	▶ Doe een 'binnenplanse' procedure
Optie 3. Er is duidelijk omschreven beleid en jouw plan mag niet op jouw plek		
	Er is wel beleid, maar je plan mag niet op jouw plek (want het is bijvoorbeeld een open landschap met weidevogels)	▶ Agroforestry is hier niet mogelijk. Pas je plan aan tot het past onder optie 1 of 2 of stop met plannen maken.
Optie 4. Er is geen beleid voor jouw plan of helemaal geen beleid		
4 a. uniek plan	Er is beleid, maar niet voor jouw plan (want je wilt iets unieks, bijvoorbeeld strokenteelt met agroforestry).	▶ Zoek steun voor nieuw beleid en medewerking voor jouw plan, doe een 'buitenplanse' procedure volgens de gemeentelijke eisen. <ol style="list-style-type: none"> 1. Doe een 'verzoek vooroverleg' en vraag eerst in algemene zin hoe de gemeente over dit soort plannen denkt (is er wel of geen beleid) en zoek steun (verzoek aan het college, voorbereidend gesprek wethouder, steun landbouw-organisatie of collega's) en spreek de aan te leveren onderzoeken af. Maak een quick scan van alle onderzoeken die je moet leveren en check wat al beschikbaar is 2. Raadpleeg je burens, kijk naar bezwaren voor aanpassing 3. Vind vervolgens medewerking bij de gemeente (zowel bij plannenmakers van ruimtelijke ontwikkeling als bij de toetsers van bouwzaken) 4. Doe een aanvraag voor omgevingsvergunning ('voor buitenplanse omgevingsplanactiviteit') en leg dit ter beoordeling en inspraak voor aan de gemeente. Doe dit met hulp van een adviseur!
4 b. geen beleid	Er zijn geen regels, noch voor jouw idee noch voor jouw plek	

Omgevingsplan: mogelijke regels voor bomen op een perceel buiten de bebouwde kom

De gemeente kan jouw activiteit met bomen planten of onderhouden afwegen op basis van verschillende criteria. Wat zijn dan die criteria waarop in het omgevingsplan jouw activiteit 'bomen planten' of 'bomen onderhouden' wordt gecheckt? Dat is afhankelijk van de functie (vroeger je bestemming genoemd) die het perceel heeft. Iedere functie heeft andere criteria voor productieboomen (fruit en noten), niet-productieve boomen (hout- en biomassaproductie, beschutting en voederhagen) en bossen. Hieronder geven we je als ondernemer een overzicht van deze criteria. Check via het omgevingsloket of deze criteria ook voor jouw activiteit in het omgevingsplan van toepassing zijn:

Functie/doel perceel (vroeger je bestemming in het bestemmingsplan)	Productieboomen Kap: altijd overal regels	Landschaps/natuurboomen op of langs agrarische percelen Kap: altijd overal regels	Bomen? Voedselbos? Agroforestry?
Bos, natuur	Nvt	Nieuw altijd mogelijk	Kleine oogst of 'knabbelen' vee valt onder beheer
Recreatie/groen	Nieuw altijd mogelijk	Nieuw altijd mogelijk	Kleine oogst of 'knabbelen' vee = beheer
Landschapselement	Nvt	Nieuw altijd mogelijk	Kleine oogst of 'knabbelen' vee = beheer
Agrarisch	Altijd mogelijk indien productieboomen	Kritisch indien geen agrarisch doel	Voor agroforestry check regels boomgaard
Agrarisch met natuur	Wel/geen bijdrage natuur. Weidevogels: niet	Wel/geen bijdrage natuur. Weidevogels: niet	Voor agroforestry check regels boomgaard
Agrarisch met landschap (open, monumentaal etc)	Mogelijk indien bijdrage vastgestelde kenmerken landschap	Mogelijk indien bijdrage vastgestelde kenmerken landschap	Voor agroforestry check regels boomgaard
Agrarisch met cultuurhistorie	Mogelijk indien bijdrage cultuurhistorie	Mogelijk indien bijdrage cultuurhistorie	Voor agroforestry check regels boomgaard
Archeologie, verwachtingswaarde	Altijd mogelijk maar nagaan archeologie	Altijd mogelijk maar nagaan archeologie	Archeologisch 'monument'? Dan bomen soms niet mogelijk

Aanvullend op bovenstaande tabel: er zijn nog criteria en eisen op het gebied van verkeer, water, bodemverontreiniging, externe veiligheid zoals risico op brand of bereikbaarheid, leidingen en straalpaden, munitierestanten en monumentale bomen. Tevens kunnen er eisen gelden voor gezondheid omwonenden (minimale afstand tot wonen en verblijf voor spuitzone) en voor een molenbiotoop, d.w.z. een windmolen moet ongestoord kunnen draaien.

RAMONA SCHALKWIJK

"Makkelijk beginnen? Blijf op je bouwblok met een voederhaag."

Ramona Schalkwijk | melkveehouder op het bedrijf Bloemenweidemelk, houdt samen met haar ouders 115 melkkoeien op 56 hectare. Ze koos voor natuurinclusieve maatregelen, zoals het inzaaien van kruidenrijk grasland, gebruik van natuurlijke middelen voor diergezondheid en het aanplanten van bomen en struiken.

Gemeente | Montfoort, Utrecht

Vergunning voor | aanplant bomen en heggen

"In de eerste fase hebben we 42 notenbomen en zo'n 200 bessenstruiken aangeplant op anderhalve hectare. En voederhagen voor de koeien bij de kavelpaden op het bouwblok. In de tweede fase 60 bomen erbij en zo'n 1000 extra struiken." Ramona Schalkwijk en haar ouders boeren in een 'open landschap', waar het aanplanten van bomen niet zomaar is toegestaan. "We moesten een omgevingsvergunning voor de aanplant van de bomen aanvragen. In de eerste fase met een uitgebreide procedure, omdat het zo nieuw was. In de tweede fase zonder uitgebreide procedure kon het sneller en goedkoper, ook omdat agroforestry intussen wat gebruikelijker was voor de gemeente."

Ramona Schalkwijk schakelde landschapsadviseur Klaas Hemke van Meekeren in om het plan in te dienen. "Dat heeft mijn plan ook beter gemaakt. Uit interesse volgde hij een cursus heggenvlechten, en daar leerde hij om de voederhagen lager te houden. Dat is functioneler voor de koe, beter voor de biodiversiteit en in ons open gebied ook met meer respect voor het landschap en de ruimtelijke ordening." Het leidde tot een model-voederhaag die Klaas Hemke van Meekeren samen met Wij.land ook aan andere veehouders in West Nederland aanraadt in het project Hollandse Lagen. "In de eerste vier jaar laten we de voederhaag tot 3 meter hoog groeien, ook de meidoornstruiken erin. Vervolgens vlechten we de heg op zo'n 1,20 tot 1,50 meter zodat de koeien er goed van kunnen eten. De resten scheren we af." De gezamenlijke definitie van 'wat is een goede heg' – niet te hoog en passend bij de streek – bleek het Ei van Columbus."

Ook verplicht bij de vergunningaanvraag van Ramona Schalkwijk: overleg met omwonenden. "Die buurt dialoog met bewoners van de naastgelegen nieuwbouwwijk heeft ons plan ook beter gemaakt. Die mensen kijken uit over onze weilanden en hebben wel een mening. In de wijk hebben we een avond georganiseerd die druk is bezocht. We boden mensen de kans kleine aanpassingen voor te stellen en sommige aanpassingen hebben we ook doorgevoerd."

Het bedrijf van Ramona Schalkwijk ligt in een open gebied, maar op kleigrond en met bomen aan het einde van haar graslandpercelen. "Daar konden we goed op aansluiten. We maken een overgang van de bestaande bomen met wat hogere uitgroeiende bomen naar een lagere heg. Dat worden 6 voederhagen in het open landschap van 60 meter lang en een meter breed." Geen vergunning aanvragen en gewoon planten was voor Ramona Schalkwijk geen optie. "Het helpt wel om een landschapsadviseur in te schakelen die de taal van de gemeente spreekt." De kosten liegen er volgens Ramona Schalkwijk niet om. "In de eerste ronde zo'n 2000 euro leges voor de aanplant van 42 bomen. Voor de tweede, simpelere procedure zo'n 900 euro".

Tip:

Van Ramona Schalkwijk: begin eenvoudig en blijf op je bouwblok met de aanplant. Erfbeplanting wordt meestal wel positief ontvangen.

Omgevingsverordening provincie: open landschap en bomen

Nederland kent meerdere landschapstypen, van open polders tot beboste zandgronden. Die open polders wil de wetgever soms beschermen. De provinciale landschapsverordeningen kennen soms het begrip 'open landschap' waarmee de aanplant van extra bomen verboden lijkt of zelfs is. Hoe zit het met die 'openheid' en de aanplant van bomen?

In het omgevingsrecht, geregeld via het omgevingsplan (voorheen bestemmingsplannen) is er grofweg een driedeling:

- 1| Landschapshistorische openheid. Bij dit type openheid is de ontstaansgeschiedenis van het landschap belangrijk en in dat verhaal is openheid als kenmerk benoemd. Bomen planten kan, mits het past in dat historische verhaal, zoals randbeplanting of langs een weg.
- 2| Landschapsecologische openheid is een type openheid om bepaalde vormen van ecologie te beschermen. Bijvoorbeeld voor weidevogelbeheer: bomen en struiken gaan in veel gevallen niet goed samen met de gewenste ecologische omstandigheden voor weidevogels.
- 3| Landschapsvisuele openheid is een type openheid 'voor het oog'. De provincie en gemeente willen doorzichten behouden of agrarische productiegebieden niet vol laten lopen met natuurbos of landschapselementen, omdat dat visueel niet gewenst is.

Is het perceel dat je op het oog hebt voor aanplant van bomen gelegen in een gebied met het kenmerk 'open landschap'? En wil je toch aanplanten? Dan is het belangrijk om je eerst af te vragen: over welke openheid hebben we het en wat doen bomen er mee? Ten tweede moet je je afvragen: gaat het om landschapsbomen of natuurgerichte bomen ('natuur' of 'groen') of zijn het oogstbare productieboomen ('landbouw')?

Het antwoord op die twee vragen bepaalt of en hoe je je melding of vergunningsaanvraag voor aanplant in het omgevingsloket insteekt.

Tips voor omgaan met de verschillende vormen van openheid in een landschap:

Landschapshistorische openheid: pas je soort beplanting en de landschappelijke indeling zo aan dat het aansluit bij het historische verhaal. Bij de landschapshistorische openheid kunnen fruitbomen of bijvoorbeeld wilgen(hak) hout passend zijn. Soms kunnen fruitbomen (boomgaarden met windhaag) wel in het landschap passen, terwijl er nooit houtwallen zijn geweest. Zoals in Rivierenland. Nieuwe houtwallen passen dan niet. Op www.topotijdreis.nl vind je historische kaarten waar je met je beplanting op aan kunt sluiten.

Landschapsecologische openheid: bij de gebieden met openheid voor weidevogels is het verstandig om terughoudend te zijn met het aanplanten van bomen en struiken. Weidevogels zijn een waardevol goed. Toch zijn er altijd mogelijkheden voor bomen en struiken, zoals bijvoorbeeld een voederhaag als erfbeplanting. Bovendien kan in overleg met bijvoorbeeld de Agrarische Natuurvereniging bekeken worden waar bomen en struiken ingepast kunnen worden zonder negatieve invloed op de weidevogelpopulatie. Pas altijd je plan aan, zodat het past in de gewenste landschapsecologie.

Landschapsvisuele openheid: pas hier vooral de landschappelijke indeling van je beplanting aan om de visuele openheid te ondersteunen. Houtwallen passen soms als de oriëntatie in het landschap de openheid ondersteunt. Een rij bomen past misschien landschappelijk wel als de bomen opgesnoeid worden - met een kale stam - zodat je er onderdoor kunt kijken. Andersom kan een voederhaag van een meter hoog ook passend zijn. Fruitbomen of stroken met oogstbare bomen zijn 'landbouw': landbouw is hier de hoofdfunctie dus alle gewassen zijn goed. De agrarische schaal blijft zichtbaar. 'Voor het oog' houdt de agrarische productie de grootschalige 'openheid' overeind zoals op Zuid-Hollandse Eilanden of in de Flevopolders.

Bekijk agroforestry als een boomgaard. Of kijk op www.topotijdreis.nl voor historische beplanting in jouw gebied. Waar komen bomen en struiken historisch al voor of hoe kan je die inpassen? Dan zie je beter waar het past.

Gebruik en onderbouw bovenstaande argumenten bij je melding of aanvraag in het omgevingsloket voor aanplant van bomen.

LIZELORE VOS

"Vraag een voorgesprek aan."

Lizelore Vos, biodynamisch akkerbouwer van Maatschap Dames en Heren Vos, teelt op 97 hectare aardappelen, wortelen, uien en witlof. Naast zaadteelten voor pompoen, radijs en spinazie omvat het bouwplan ook rustgewassen als tarwe, luzerne en grasklaver. Lizelore Vos plantte drie rijen bomen en struiken haaks op de akker aangrenzend aan de boerderij.

Gemeente | Noordoostpolder, Flevoland
Vergunning voor | aanplant bomen en hazelaars

Een rij hazelnoten langs de wegzijde, 36 meter tussenruimte om 27 meter teeltoppervlakte over te houden en dan een rij walnotenbomen. Een tweede rij walnoten plantte Lizelore Vos 48 meter verderop, om tussen de twee rijen walnotenbomen 36 meter teeltoppervlak over te houden. "We hebben gerekend met een veelvoud van 4,5 meter teeltbreedte op een akkerlengte van 200 meter. De lengte van elke bomenrij is 180 meter, zodat we aan elke zijde nog 10 meter kopakker overhouden."

Lizelore Vos boert in Kraggenburg, gemeente Noordoostpolder in een ruim opgezet en open landschap. "Ons voordeel is dat achter deze akker al bos ligt en het aangrenzende gebied ook bestemd is voor de teelt van fruitbomen, niet alleen akkerbouw." De aanplant van de hazelaars en walnotenbomen sluit goed aan op het landschap en de rechte verkaveling van het akkerperceel.

Lizelore heeft zelf een vergunning aangevraagd via het omgevingsloket van de gemeente. "Ik wilde zeker weten dat ook op de plek waar de bomen nu staan je nog steeds landbouwactiviteiten mag blijven uitvoeren, dat je niet verplicht moet herplanten." Voorafgaand aan de aanvraag vroeg Lizelore een voorgesprek aan bij de gemeente. De uiteindelijke vergunningaanvraag via het omgevingsloket vond Lizelore erna prima te doen. "De aanvraag heb ik zelf gedaan. Dat is niet zo spannend als je een voorgesprek hebt gehad. Dan heb je binnen de gemeente een aanspreekpunt en de ambtenaar kan je er ook op wijzen welke 'activiteit' je moet aanvinken in het omgevingsloket."

De enige drempel: "in onze gemeente is er een protocol bij de aanvraag. Mocht er in de buurt een archeologische vondst zijn geweest zoals in ons geval een bijl, dan moet je archeologisch onderzoek doen. Er is namelijk een kans dat als er iets ligt de boomwortels de plek kunnen aantasten." Het archeologische onderzoek kostte 1600 euro plus 660 euro leges voor de vergunningaanvraag.

Tip:

Tip van Lizelore Vos: voer een voorgesprek met de gemeente. Dan heb je een aanspreekpunt in het gemeentehuis en kan je een aanvraag omgevingsvergunning ook goed zelf doen.

Omgevingsplan: archeologie en bomen

Het zogenoemde bodemarchief is belangrijk voor archeologie. Bomen - met welke maat van het plantgat ook - worden soms vanwege diepe wortels gezien als een verstoringsbron van de bodem. En bomen kunnen dus archeologische schatten in de ondergrond verstoren. Sommige gemeenten vinden elke boom een potentiële verstoringsbron, andere gemeenten stellen dat bomen planten prima is - ook in archeologisch waardevolle gebieden - als je je plantgat maar niet dieper graaft dan 30 centimeter.

Hoe ga je hier als ondernemer mee om? Op welke gronden archeologie meespeelt staat in het omgevingsplan, meestal met de woorden 'archeologische verwachtingswaarde' met een onderverdeling in cijfers of de verwachte waarde hoog of laag is. De gemeente wil het verstoren van de bodem afwegen tegen het belang van de aanleg van leidingen, woningen ... en tegen de aanplant van bomen.

Archeologie is in het omgevingsplan gebaseerd op het voorzorgbeginsel: je moet goed voor het bodemarchief zorgen en negatieve gevolgen van jouw handelen beperken. Is de verwachtingswaarde voor archeologische vondsten laag? Dan hoef je meestal niets te doen. Is de verwachtingswaarde hoger? Dan moet je bij je aanvraag voor een omgevingsvergunning archeologisch onderzoek aanleveren en de gegevens goed documenteren. Archeologie leidt zelden tot een verbod om te vergraven. Je moet vooral onderzoeken en documenteren. Dit laten onderzoeken en documenteren, een archeologisch onderzoek, kost geld.

Het maakt geen verschil voor het archeologische onderzoek welk soort bomen je wilt aanplanten. Wel bepaalt de indeling van je perceel hoe zwaar de archeologie in het onderzoek voor je vergunningaanvraag meespelen. In het omgevingsplan staat voor jouw perceel aangegeven welk onderzoek vereist is, zoals vanaf welke diepte of vanaf welke oppervlakte van de activiteit je verplicht bent onderzoek te doen. Hierbij heet het aanplanten van bomen dan een 'ingreep' of een 'activiteit', dus hoe diep kan je verwachten dat jouw ingreep de bodem verstoort.

Wil je bomen aanplanten op een perceel met een hogere verwachtingswaarde voor archeologie?

Onderbouw dan je melding of aanvraag in het omgevingsloket voor aanplant van bomen met het vereiste archeologische onderzoek. Of kies een ander perceel.

Wel of geen herplantplicht?

Als bomen en struiken onderdeel zijn van je landbouwproductie, wil je ermee kunnen schuiven en ze kunnen kappen en rooien. Als bomen onderdeel zijn van natuur of bos, wil je dat ze blijven staan. Zo kijkt de wetgever ook.

Voor agroforestry zijn er regels in de Omgevingswet die gaan over houtopstanden met bomen voor bos en natuur. Onderdeel van de Omgevingswet is het besluit Activiteiten Leefomgeving (BAL) en in artikel 11 staat dat 'een bos een bos moet blijven' en regels over de herplantplicht van bomen. Vroeger stond dat in de Wet Natuurbescherming en daarvoor in de Boswet. Artikel 11 BAL geldt al bij een houtopstand die wettelijk is gedefinieerd als beplantingen van 0,1 ha of meer of een rijbeplanting met meer dan 20 bomen, gerekend over het totaal aantal rijen. Dan heb jij als eigenaar of gebruiker de plicht dat bos te melden. Bomen voor productie, zoals bijvoorbeeld een fruitboomgaard, hebben geen herplantplicht. Kortom: is een boom aangeplant als bos en natuur, dan geldt een herplantplicht - vaak ook op dezelfde plek. Is de boom aangeplant als productieboom voor oogsten van fruit, noten of vruchten of als windhaag, dan is herbeplanting niet vereist.

Regels voor kappen, rooien en de eis van herbeplanting voor bomen zijn rijksregels - die regels zijn dus landelijk overal hetzelfde. Voor agroforestry leidt de herplantplicht soms tot onzekerheid over je nieuwe aanplant van bomen als flexibel element in jouw agrarische bedrijfsvoering. Mag je die bomen nog wel kappen als je iets anders wil doen? Of mag je begroeiing in de uitloop van kippen onderhouden? Of je melkvee aan voederhagen laten vreten? De oorsprong van de boswet verklaart het rijtje in de wet welke opstanden van bomen wel of niet herbeplant moeten worden. De bomen en struiken op de volgende bladzijde mag je aanplanten en zonder herplantplicht vellen of elders weer herplanten - soms wel met een melding bij kappen of rooien!

Geen herplantplicht heb je als je het volgende doet (artikel 11 BAL)

De rijksregels over vellen en herbeplanten gelden niet voor:

- bomen en struiken specifiek voor het oogsten van fruit, noten of vruchten, inclusief windhagen, kerstbomen, kweekgoed.
- houtopstanden binnen de 'bebouwde kom' (nu: 'bebouwingscontour houtkap') op erven of in tuinen. Overall: populier of wilg langs wegen. Ook dunnen voor regulier onderhoud.
- populieren of wilgen van eenrijige beplantingen langs landbouwgronden.
- beplantingen voor de productie van houtige biomassa.
- houtopstanden (landschapselement) met een oppervlakte van minder dan 10 are of in rijbeplanting van maximaal 20 bomen.

Onder de omgevingswet zijn de provincies bevoegd gezag voor houtopstanden en daarom moet je bij de provincie zijn voor eventuele meldingen, regels over herplanting en ontheffingen van herplantplicht.

De Omgevingswet biedt de mogelijkheid om een maatwerkvoorschrift in de provinciale verordening op te nemen en/of vooraf individuele ontheffing op herbeplantingsplicht te krijgen. Dit is handig bij twijfel. Helaas kun je die ontheffing/vrijstelling nog niet via Omgevingsloket aanvragen maar via een provinciaal formulier. Vraag of de gemeente helpt: dat is de ambtelijke plek voor coördinatie. Enkele provincies, zoals Noord-Brabant, geven die vrijstelling op een aanvraag 'automatisch' voor bijvoorbeeld een agrarisch voedselbos.

Let op: bovenstaande gaat over soorten bomen en de dichtheid van de beplanting die bepaalt of het geldt als houtopstand of bos. Dat betekent niet dat het op elke plek mag. Over de plek gaat het omgevingsplan van jouw gemeente.

Bij productiebomen geldt geen plicht tot herbeplanting. Kies dus bij voorkeur productiebomen zoals fruit, noten of de productie van houtige biomassa. Wel kan er voor productiebomen ook melding bij kappen of rooien gelden. Dat regel je via het omgevingsloket.

Kies bij de Gecombineerde Opgave zo veel mogelijk voor gewascodes voor productieve bomen: via de Gecombineerde Opgave heb je als ondernemer dan - indien nodig - bewijslast van het doel van de aanplant: productie voor de landbouw.

Snoeien en het broedseizoen

Onderhoud van bomen en struiken mag gewoon en is geen onderwerp in de regelgeving. Tenzij beschermde vogels in die bomen en struiken kunnen broeden! Dan geldt via de Omgevingswet regelgeving over een snoeiverbod of verstoringsverbod, als uitwerking van de Habitatrichtlijn. Die regels zijn gericht op het beschermen van het leefgebied van soorten. Het maakt dan niet uit welk soort vogel het is. En het geldt zowel voor productieboomen (landbouw) als voor andere bomen (natuur of bos). Als ondernemer ben je al snel in strijd met de wet als er een nest is en je onderhoud pleegt. Hoe handel je als je een nest vindt en toch wilt snoeien? Hier komt het algemene voorzorgbeginsel goed van pas. Het helderste is om in het broedseizoen tussen 15 maart en 15 juli niet te snoeien. Dat is verplicht voor beschermde soorten en een tip voor veelvoorkomende soorten. Een tweede spoor is om broed- en nestgelegenheden te verplaatsen naar niet-productieve plekken door bijvoorbeeld een nestkast op te hangen in niet-productieve bomen. Een derde spoor is om (blijvende) nesten te markeren en dan de nestbezetting te volgen, vooral buiten het broedseizoen.

Tip:

Blijf van de vogelrijkdom genieten! Voor werk in de natuur zijn gedragscodes gemaakt, die ook voor jouw bedrijf een vorm voor goede zorg kunnen zijn.

<https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/snoeien-in-het-broedseizoen-mag-dat>
<https://www.rvo.nl/onderwerpen/buitenwerken/overzicht-gedragscodes>

Monitoring is een belangrijk instrument, ook in de Omgevingswet. Meten met een lokale vogelwerkgroep, net als bij weidevogels, kan een optie zijn om aan te tonen hoe je werkt.

Houtproductie en natuurtoetsen

Wil je hout produceren en oogsten? Voor boswerkzaamheden kunnen de habitattoets en de soortentoets van toepassing zijn.

Ligt je agroforestryperceel in een Natura 2000 gebied, of een NNN gebied, dan kunnen nog extra regels gelden in de vorm van 'nee, tenzij' toetsen om werkzaamheden of kap uit te voeren.

Gewascodes, GLB betalingsrechten en ANLb vergoedingen: Hoe zit dat?

Met de Gecombineerde Opgave, verplicht voor elk agrarisch bedrijf, geef je als agrarisch ondernemer je gegevens over percelen en grondgebruik door. Daarmee controleert de landelijke overheid de mest- en waterregels (bufferstroken), verdeelt de overheid subsidies als GLB en ANLb en worden landbouwstatistieken bijgehouden. Het is daarom voor jou als ondernemer belangrijk om ook je agroforestrypercelen goed in te vullen omdat het je mestplaatsingsruimte en GLB-subsidies mede bepaalt.

RVO geeft helder aan hoe je agroforestry het beste kan registreren met aansprekende voorbeelden erbij.

Check [Agroforestry GLB 2025](#)

De Gecombineerde Opgave werkt, zoals je weet, via gewascodes die zijn opgesplitst per teelt. De lijst met gewascodes <https://www.rvo.nl/onderwerpen/percelen-registreren/alles-over/stappenplan/gewascodelijst>. Voedselbossen, voederhagen en hoogstam-boomgaarden zijn vormen van agroforestry met een eigen gewascode. Voor de overige vormen gebruikt je de bestaande gewascodes uit de Tabel Gewassen en GLB op www.rvo.nl (let op: de tabel wordt jaarlijks aangepast).

Je moet elk gewas apart intekenen en opgeven. Je kunt zelf geen nieuwe gewascode toevoegen, je kiest de code die het beste bij jouw teelten past. Wel wordt het systeem steeds aangepast met nieuwe codes. Het is dus verstandig jaarlijks na te gaan of er nieuwe codes zijn toegevoegd.

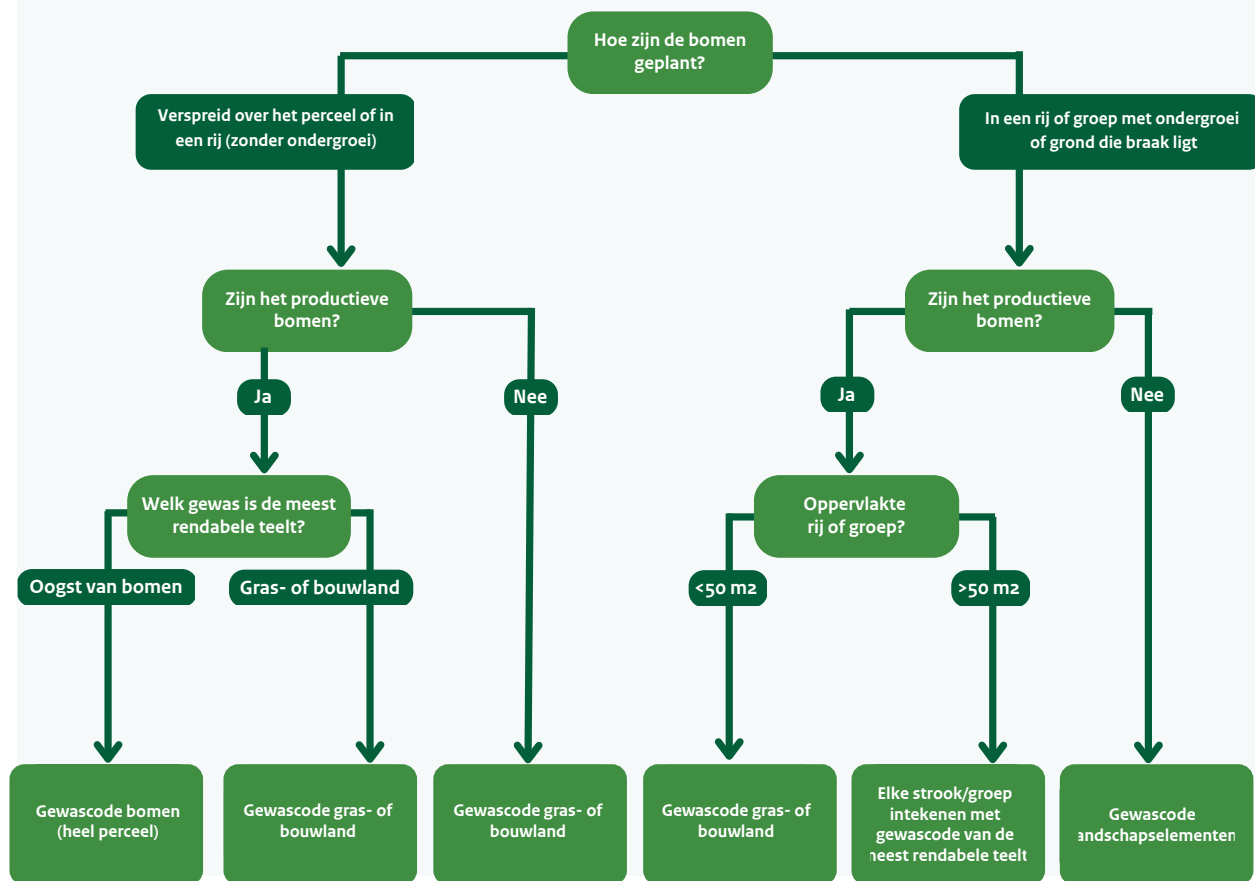
"RVO stimuleert agroforestry en ondersteunt ondernemers die met agroforestry aan de slag willen. We geven informatie over hoe je als ondernemer het beste je agroforestry percelen opgeeft in de Gecombineerde Opgave op www.rvo.nl.

Loop je als agrarisch ondernemer tegen knelpunten aan met bomen en struiken in je Gecombineerde Opgave? Geef dat aan ons door via [Klantcontact](#) en we vinden samen een oplossing." **Anne Cobben, RVO**

Percelen met agroforestry registreren

Percelen met agroforestry registreer je afhankelijk van het aantal bomen per hectare en hoe de bomen op je perceel staan. Kijk ook op het [stroomschema gewascodes agroforestry](#).

Stroomschema gewascodes agroforestry percelen met minder dan 100 bomen/ha

Bron: RVO

Keuze 1 | Minder dan 100 bomen per hectare? Dan kun je in een aantal gevallen het perceel als gras- of bouwland registreren.

Keuze 2 | Meer dan 100 bomen per hectare? Dan registreer je je perceel met de gewascode van de bomen. Staan ze in een rij? Dan teken je ze in als strook. Zijn de bomen niet-productief? Dan kun je ze intekenen als landschapselement. Dit geldt ook voor voederbomen.

Voor landschapselementen geldt een maximum van 1,5 hectare per element voor het ontvangen van de basispremie. Meer informatie vindt je op www.rvo.nl of direct via [Landschapselementen](#).

De gedetailleerde uitwerking in gewascodes houdt nauwelijks rekening met gecombineerde teelten zoals bijvoorbeeld gemengde boomgaarden met kleinfruit of bijvoorbeeld strokenteelt met stroken minder dan 3 meter breed.

Uitzondering is de gewascode 1940 voedselbos voor een gemengd systeem. Deze code voedselbos mag je uitsluitend gebruiken binnen een agrarisch productiedoel. Een bebost perceel voor wildpluk of als 'smulbos' is niet primair voor voedsel, dit moet je binnen de Gecombineerde Opgave opgeven als 'bos', houtopstand e.d. Ook de code 6809 voederbomen (bewust aangeplant voor vee) is bij veehouderij voor een gemengd systeem. Deze code is recent toegevoegd.

Agroforestry en mest

Landschapselementen zijn hout, water en overige elementen waarop je geen landbouwactiviteit uitoefent. Ze zijn niet-productief. Je kunt ze natuurlijk wel inzetten als agroforestry. Landschapselementen tellen niet mee voor je stikstofgebruiksruimte dierlijke mest. In alle andere gevallen – dus bij andere soorten bomen en struiken – blijft je stikstofgebruiksruimte dierlijke mest hetzelfde. Meer informatie vind je op [Landbouwgrond mest uitgelegd](#).

GLB: beloning voor bomen

Het Gemeenschappelijk LandbouwBeleid (GLB) gaat over financiële steun van de EU aan landbouwbedrijven. Die steun wordt uitbetaald met een vaste methodiek voor een bepaalde periode, nu voor 2023 tot en met 2027. De steun is geen basisrecht meer voor elke boer, maar het is een beloning per hectare (basispremie) met een extra beloning voor extra activiteiten (ecoregeling). Als agrarisch ondernemer moet je dus aan basisvoorwaarden voldoen en kan je voor extra premie kiezen door er wat voor te doen of te laten. Wat je moet doen gaat over verweving van extra natuur-, water- en klimaatdoelen met de agrarische productie. Dat kan goed met bomen en struiken. Agroforestry wordt als vorm van verweving in het GLB gestimuleerd. Belangrijk hierbij voor jou als ondernemer:

- Het areaal dat je in gebruik hebt met bestaande landschapselementen die grenzen aan landbouwgrond kunnen nu meetellen als areaal voor de basispremie. Hoe doe je dit? Volg de instructies op de website van RVO <https://www.rvo.nl/onderwerpen/glb-2024/landschapselementen>.
- Als voorwaarde voor de basispremie moet je bufferstroken en niet-productief bouwland inplannen. Die GLB-bufferstroken (GLMC 4) en niet-productief bouwland (GLMC 8) kunnen beplant worden met bomen en struiken. Of dit 'groen/natuur' is en deze bomen productief zijn of niet, maakt voor het GLB niet uit.
- Voldoe je aan voldoende basisvoorwaarden? Dan kan je niet-productieve, houtige elementen indienen als een van je eco-activiteiten om in aanmerking te komen voor de ecoregeling voor extra premie. Let op: het gaat dan om een niet-productief, houtig element. Oogstbare bomen tellen niet als eco-activiteit.
- Voldoe je aan voldoende basisvoorwaarden en doe je aan strokenteelt? Dan kan je houtige gewassen als een van de stroken indienen als onderdeel van je strokenteelt als een van je eco-activiteiten om in aanmerking te komen voor de ecoregeling voor extra premie. Let op: je moet ook voldoen aan de andere eisen voor strokenteelt zoals 5 gewassen, stroken van 3 tot 27 meter en productieve plus rustgewassen. Je kan ook houtige gewassen opvoeren als een van je eco-activiteiten in grasland met kruiden.
- Vanaf 2025 kun je een voedselbos ook aanmelden als eco-activiteit.

ANLb: belonen voor natuur

Naast GLB hectarepremie kan je ook ANLb-subsidie ontvangen voor bomen en struiken, in de gebieden die hiervoor zijn aangewezen. Het ANLb loopt via de Agrarische Natuurverenigingen of Collectieven. Via het ANLb gaat het om beloning van natuur en natuurbeheer in agrarische gebieden. Meestal gaat het om randenbeheer (akkerranden, heggen en hagen, bomenrijen om percelen heen) of beheer van landschapselementen. Omdat het om agrarisch natuurbeheer gaat, is aanplant van productieboomen hiervan geen onderdeel. Dit neemt niet weg dat je bomen en landschapselementen moet beheren en dat je ze kunt oogsten, bijvoorbeeld wilgenhout, rapen van noten of fruit. Maar deze oogst geldt voor ANLb elementen altijd als bijvangst: de oogst mag geen leidend verdien- en beheermodel van de bomen zijn. Deze niet-productieboomen zijn wel onderworpen aan de regels van instandhouding of mogelijke herbepanting, zie ook bij omgevingsplan. Bron: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/glb-2024/landschapselementen>

Vraag jouw lokale Agrarische Natuur Vereniging (ANV) of je in aanmerking komt voor een ANLb subsidie en welke pakketten beschikbaar zijn.

Let op! Via de Omgevingswet gaat de gemeente over de vraag waar bomen met welk doel zijn toegestaan (zie ook hiervoor bij omgevingsplan). Dat subsidies zoals het GLB de aanplant van bomen stimuleren, verandert niets aan jouw check via het omgevingsplan.

Pacht: Kan ik agroforestrysystemen aanplanten als ik pachter ben?

Ja, dat kan, mits je schriftelijke toestemming van de verpachter hebt. Is de grond in (erf)pacht, dan moet de verpachter meebeslissen en instemmen over het aanplanten en ook over het rooien van bomen of houtige gewassen. De pachtregels in het Burgerlijk Wetboek zien in de aanplant van bomen een onomkeerbare verandering van de agrarische grond, net als bijvoorbeeld de aanleg van drainage ook als onomkeerbare verandering wordt gezien.

Pachtregels beschermen het agrarische gebruik ten dienste van de agrarische bedrijfsvoering. Een onomkeerbare verandering kan in strijd zijn met het doel van verpachter om het agrarische gebruik te behouden. Een boomgaard is te zien als 'omkeerbaar' en mag vanuit de algemene pachtregels. Jij als pachter moet de bomen dan rooien bij het einde van de pachtduur, tenzij anders overeengekomen. In de pachtovereenkomst kunnen ook regels staan voor behoud van (fruit)bomen en bijzondere regels, zoals regels over maximale mestgift of behoud van natuurpakketten. Is er al een boomgaard? Dan is vervanging en kappen van die bomen alleen toegestaan voor het noodzakelijke onderhoud van het eigendom.

Afspraken met je verpachter over bomen en struiken moet je maken als je een regulier pachtcontract hebt: dan maak je aanvullende schriftelijke afspraken met je verpachter. Maar ook als je een geliberaliseerd pachtcontract hebt. Tegenwoordig worden vooral geliberaliseerde pachtcontracten uitgegeven. Die contracten hebben een relatief korte duur van 1 tot 6 jaar met optie tot verlenging. Dan is het extra belangrijk dat je afspraken maakt over rooien bij einde pacht en een vergoeding daarvoor.

Heeft jouw pachtcontract melioratierecht? Dat staat in jouw pachtcontract of kan je erin laten opnemen in afspraak met je verpachter. Melioratierecht betekent dat de verpachter bij een waardevermeerdering van de verpachte grond - bijvoorbeeld door de aanplant van een fruitboomgaard - aan het eind van de pachtduur de pachter een billijke vergoeding moet geven voor de veranderingen die de pachter aan het gepachte perceel heeft aangebracht. Die vergoeding geldt dus alleen als jouw pachtcontract melioratierecht bevat met afspraken over die vergoeding.

Kijk bij pacht goed of er iets over (bestaande en nieuwe) bomen staat in je pachtovereenkomst. Het beste blijft het om dit met grondeigenaar te bespreken ter goedkeuring. Wellicht wil je verpachter mee-investeren in de aanplant van bomen?

Auteur | Maria van Boxtel met dank aan een eerdere versie van deze factsheet door Isabella Selin Norén & Fogelina Cuperus en een notitie geschreven door Evert Prins.

Met medewerking van | Lennart Fuchs, Helmer Wieringa, Maureen Schoutsen & Marcel Vijn

Vormgeving | Caroline Verhoeven

Foto's | AGFORWARD, Rob ter Bekke, Lizelore Vos, Jeroen Kruit, Maureen Schoutsen & Lennart Fuchs

Contact |
Wageningen University & Research | Open Teelten
E | maureen.schoutsen@wur.nl
T | +31(0)320 29 16 40

Deze factsheet is onderdeel van de serie 'Factsheets Agroforestry'. Deze factsheet is mede mogelijk gemaakt door WUR Wetenschapswinkel en het onderzoeksproject (PPS) Verdienmodellen Agroforestry. Deze factsheet is ook tot stand gekomen dankzij input vanuit het Friese onderzoeksproject 'Boeren tussen boomwallen'.

Stichting Wageningen Research is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

© 2024 Wageningen | Wageningen University & Research

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

